

CONSIDERAȚII PRIVIND CONTRIBUȚIA LUI GRIGORE BOSTAN LA CERCETAREA FOLCLORULUI DIN SPAȚIUL CARPATO-NISTREAN*

Mircea FOTEA

Considerațiile noastre privind activitatea de folclorist a lui Grigore Bostan sunt rezultatul lecturării volumului *Poezia populară românească în spațiul carpato-nistrean*, Iași, Editura Cantes, 1998, cu o bogată tematică care credem că îl reprezintă pe autor.

Prima parte a volumului, intitulată *Folclorul – zidire a ființei naționale*, se constituie ca o succintă dar completă prezentare a oamenilor de cultură care au manifestat un interes viu pentru valorificarea creației poetice populare din zona respectivă, începând cu poetul Vasile Alecsandri, frații Gheorghe și Alecu Hurmuzachi, I. G. Sbiera, Karol Mikuli, Iraclie Porumbescu, apoi S. Fl. Marian, Elena Niculiță-Voronca, Leca Morariu, Mathias Friedwagner, Alexandru Voevidca, Dimitrie Dan și terminând cu generația nouă de cercetători care continuă cu succes munca.

În partea a doua a volumului, cea mai întinsă și consistentă, atenția autorului este îndreptată asupra unor aspecte importante ale folclorului românesc: colinda, plugușorul, Malanca, teatrul popular haiducesc, poezia nunții, bocetul, lirica populară, descântecul, pe care le cercetează din perspectivă comparată, evidențiind identitatea și persistența tradițiilor populare românești în spațiul carpato-nistrean. Din această tematică variată vom selecta două aspecte pe care le considerăm reprezentative pentru activitatea folcloristului.

Studiul despre *colindă* este primul asupra căruia ne vom referi. El are la bază cunoașterea celei mai importante bibliografii de specialitate pe această temă, incluzând studii teoretice, culegeri și antologii, apărute la noi, la ucraineni, ruși, bulgari, precum și contactul nemijlocit, desfășurat pe parcursul a câtorva decenii, cu realitățile folclorice din spațiul cercetat.

* Lucrarea a fost prezentată la *Simpozionul Grigore C. Bostan. Omul și opera*, organizat de Universitatea „Alexandru Ioan Cuza” Iași, Facultatea de Litere, Academia Română, Institutul de Filologie Română „A. Phillippide” și Biblioteca Județeană „Gheorghe Asachi” Iași în ziua de 17 noiembrie 2007 și desfășurat la Biblioteca Județeană „Gheorghe Asachi” Iași.

Studiul prezintă la început cele 33 de tipuri de colindă, atestate în timp în spațiul etnografic respectiv, din totalul de 217 de tipuri de colindă cunoscute în întreg arealul daco-român, cuprinse în sinteza Monicăi Brătulescu. Respectivul tipuri sunt cercetate amănunțit, scoțându-se în evidență particularitățile pe care le are fiecare versiune aparținând etniilor din zonă.

Având în atenție colindele cosmogonice românești, cu diversitatea lor tematică, de multe ori unică în spațiul cercetat, autorul evidențiază că „originalitatea poeziei noastre populare de acest gen este o însușire de temelie, de substrat ritualic arhetipic, de viziunea mitologică inițială” (p. 59).

Tematica păstorească, bine reprezentată atât în lirica poporului, cât și în colinda noastră, a fost depistată, în urma cercetărilor de teren efectuate și la ucrainenii și rușii din zona cercetată. Analizând versiunile slave, autorul trage următoarea concluzie: „Ucrainenii (și, local, rușii) din zona subcarpatică răsăriteană (regiunea Cernăuți) au însușit unele motive păstorești, intercalându-le în repertoriul național” (p. 61). Problema a fost tratată de autor și în studiul *Reminiscențe și reflexe ale poeziei populare românești la ucrainenii și ruși*. Fenomenul evidențiat îl considerăm firesc în cazul contactelor interetnice.

Din ciclul *Colinda de fecior*, Grigore Bostan cercetează versiuni românești și slave pe motivele *lupta tânărului cu leul* și *vânătoarea cerbului*, prezente în zonă. Despre motivul *cerbului* trage concluzia, în urma cercetării tuturor versiunilor, că acesta cunoaște o mai mare pondere la români. Existența lui sporadică la ucrainenii și bulgari, în special în zone locuite și de români, varietatea tematică și amploarea mai mare a textelor românești, forma lor artistică mai elaborată sunt argumente care îl determină pe folclorist să afirme că „zona Carpaților, cu populație preponderent românească, a fost «leagănul» colindei date, de unde ea «s-a ramificat» spre sud, nord și est” (p. 64).

Pe parcursul studiului autorul trage de mai multe ori concluzia că la slavii răsăriteni și nordici colinda este mai bogată tematic și mai realizată artistic în special în zonele de contact cu românii. Problema condițiilor în care au apărut colindele cu un specific aparte din sud-estul și estul Europei, a contribuției popoarelor din această zonă la dezvoltarea fondului relativ comun de colinde a preocupat pe toți cercetătorii de prestigiu ai acestei specii folclorice. Unii dintre ei (A. N. Veselovski, Petru Caraman) au avansat ideea potrivit căreia colinda romană, pătrunsă în spațiul respectiv prin populația

romanizată, a cunoscut o evoluție deosebită în urma influenței suferite din partea unor cântece rituale agrare slave.

Observând că spațiul vechii Dacii coincide cu spațiul în care se întâlnește colinda în forma specifică, Gh. Vrăbie a avansat ipoteza originii geto-dacice a colindelor în discuție. Folcloristul Grigore Bostan a preluat și a aprofundat ideea lui Gh. Vrăbie, adunând noi argumente în susținerea ei.

Constatarea faptului că zona principală de circulație intensă a colindei la slavi o constituie zona Carpaților, la contactul cu populația românească, făcută și de cercetătorii ruși (L. Vinogradova) este un argument important în susținerea ideii lui Gh. Vrăbie. Un alt argument pe care îl are în vedere autorul este și concluzia unor lingviști că termenul arhaic „Crăciun” nu este de origine romană sau slavă, cum au susținut unii, ci de origine traco-ilirică, fiind moștenit din vechea albaneză și reluat de populația est-romană în prima jumătate a mileniului întâi, apoi transmis limbilor slave.

Ca urmare a argumentelor prezentate, folcloristul cernăuțean trage următoarea concluzie: „Diferențierea tipurilor inițiale (arhetipurilor) de colindă (moștenite, probabil, în bună parte de la geto-daci și alte etnii înrudite, precum și de la romani) s-a produs pe parcurs de secole și s-a aprofundat în permanență, deși, fără îndoială, n-a lipsit contribuția populației slave și interferențele mai ales în zonele limitrofe, inclusiv din spațiul carpato-nistean. Aceste conexiuni (mai târzii) româno-slave (bulgară, sârbă, la sud, româno-ucraineană la nord-est) n-au atins structurile esențiale ale sistemului etnofolcloric românesc, ele (influențele) menținându-se mai mult la periferie – ca elemente suprapuse. Aspectele originale ale colindelor noastre sunt relevante la nivelul subiectelor și mai cu seamă la nivelul motivelor și procedeele artistice” (p. 77-78). Studiul de folclor comparat despre colindă al folcloristului Grigore Bostan este o contribuție temeinică și originală care oferă o explicație plauzibilă problemei originii colindei est-europene.

Un alt studiu asupra căruia dorim să atrag atenția se intitulează *Lirica populară (Încercări de analiză sistematică și comparată a constantelor poetice)*. Constatând că în cercetarea comparată a liricii populare de până în acest moment s-a manifestat o lacună care viza „lipsa unor criterii bine determinate de sistematizare a materiei (ținându-se cont atât de mesaj cât și de modalități artistice)” și faptul că „n-au fost căutate sau n-au fost găsite acele suporturi semantice și

estetice, acele puncte de reper stabile (noțiuni-cheie), în jurul cărora gravitează anumite structuri poetice, pe care timpul le-a diferențiat și le-a investigat în funcție de semnificațiile lor majore” (p. 155), folcloristul poet Grigore Bostan trece la remedierea lipsei constatate, aplicând „un sistem modern de procedee și modalități ale studierii comparate a limbajului artistic al liricii populare” (p. 158). În ce constă acesta ne-o spune însuși autorul, când își definește principiile și metoda folosită: „Se recurge la o analiză diferențiată pe zone istorice (în funcție de caracterul relațiilor interetnice și metamorfozele istorico-demografice) a sistemelor de sintagme cu valoare de constante poetice (eventual arhetipice) în lirica populară la români, ucraineni, ruși, precum și, în plan comparativ mai vast – la italieni, bulgari, sârbi și la alte popoare mai îndepărtate. Astfel sunt determinate amplitudinile caracteristicilor semantico-stilistice ale unor noțiuni contrastive de bază ale poeziei populare (frumosul – urâtul, bucurie – tristețe, locurile natale – străinătatea etc.).

Confruntarea prin suprapunere a «blocurilor» de formule poetice în mai multe repertorii naționale, inclusiv în zonele limitrofe, scoate în relief fondul tradițional (original) al constantelor limbajului artistic al doinei, cântecului ș.a. Desigur, principala condiție a studiului este acumularea suficientă de material în cadrul expedițiilor sistematice (staționare) în întreg spațiul carpato-nistrean: nordul Bucovinei, ținutul Herței, nordul Basarabiei, inclusiv fostul județ Hotin, raioanele de pe Nistru, din regiunea Odesa, Bugeac, Transcarpatia (raioanele Teceu și Rahău ș.a.)” (p. 158).

Frecvența constantelor poetice, afirmă în confirmare autorul, poate fi determinată pe parcursul anumitor serii de nu mai puțin de 2000-3000 de versuri, de la fiecare etnie cercetată. Punându-și în practică metoda, folcloristul stabilește trei categorii semantice ale liricii populare: I. Frumosul (A. fată, femeie frumoasă, B. bărbat frumos); II. Fericire; III. Nefericire; „durere la inimă (dorul, jalea, urâtul, amorul etc.)” pe care le urmărește în poezia populară a românilor, ucrainenilor și rușilor, relevând aspectele comune și cele distinctive ale repertoriilor naționale.

Considerăm că nu e cazul să intrăm în amănunte privind concluziile parțiale pe care le trage autorul în urma cercetării respectivelor categorii semantice. Reținem doar concluzia finală: „Reconstituirea «blocurilor» poetice și confruntarea lor în plan național și local ne convinge însă de faptul că în zonele limitrofe

repertoriul nostru folcloric, în cazul de față al liricii de dragoste, a rezistat tuturor avalanșelor de intervenții dinafară, păstrându-și identitatea etnică” (p. 178).

Ne-am convins pe parcursul lecturării studiului că analiza sistematică și comparată a constantelor poetice pusă la punct de folclorist este viabilă și poate conduce la rezultate notabile, cu un anumit grad de obiectivitate. Studiul deschide, indiscutabil, noi perspective în cercetarea comparată a liricii folclorice. Volumul prezentat ne-a descoperit un folclorist format, talentat, având mult curaj în descoperirea și impunerea adevărului.

Abstract

The paper shortly presents the activity of folklorist Grigore Bostan of Cernauti; the main source of information was the volume issued in Iasi, in 1998, entitled *Poezia populară românească în spațiu carpato-nistrean*. In a way, the main features characterizing folklorist of Cernauti can be found in this volume based on a wide bibliography and a thorough field research. Therefore, man and masterpiece harmoniously complete.